

2. Логінов О. Історія становлення та розвитку платіжних систем України // Підприємництво, господарство і право.- 2005.- № 12.-С. 131-136.
3. Львов Ю. Банки и финансовый рынок. — СПб., 2005. — 527 с.
4. Маркова О., Сахарова Л., Сидоров В. Коммерческие банки и их операции. — М., 2005. — 277 с.
5. Мишкін Ф. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків. — К., 2008. — 763 с.
6. Яценюк А.П. Обґрунтування принципів і стандартів банківського регулювання та нагляду // Вісник Української академії банківської справи.- 2009.- № 1.- С. 3-8

Одержано 13.05.10

УДК 574 (075.8)

Ю. І. Кривошей, ст. викл., С.Е. Ушаков, студ.

Кіровоградський національний технічний університет

Твердокрилі як показник відновлення екологічного потенціалу біогеоценозів лісостепу Центральної України

Антропогенна дія на біосферу, особливо виробнича діяльність людини, носить глобальний характер. Разом з промисловістю, як могутній чинник дії виступає і сільське господарство. За порушення екологічної рівноваги відповідні не тільки великі масштаби розорюваності природних біогеоценозів і використання їх під вирощування сільськогосподарських культур, але й застосування в рослинництві широкого асортименту пестицидів, що призводить до ряду негативних наслідків. Тому проблема пошуку шляхів нормалізації екологічної рівноваги в умовах інтенсивної антропогенної дії є важливим аспектом раціонального природокористування, охорони навколишнього середовища і здоров'я людини.

Лісостепова зона України є одним з регіонів, що зазнав значних екологічних ушкоджень від антропогенного впливу. В останнє десятиліття внаслідок економічного спаду відбулося значне зменшення обсягів пестицидного навантаження (орієнтовно в 10-12 разів), що не могло не відобразитися на структурі біогеоценозів.

Кількісна і якісна оцінка змін, що відбулися, є вкрай важливою як з погляду видового різноманіття, так і зміни біоценотичних зв'язків між компонентами зооценозів. Тому форсована інтенсифікація сільськогосподарського рослинництва, що базується на необґрунтованому нарощуванні застосування пестицидів, є основним чинником згубної дії на всі біогеоценози і призводить до корінних негативних змін їх екологічного потенціалу. Однією з найбільш численних груп серед компонентів біогеоценозів є твердокрилі (Coleoptera), які в певній мірі є індикатором міри впливу антропогенного навантаження на біогеоценози. На території Степу України зафіксовано 781 вид жуків з 38 родин. З них більш ніж половина видів уперше відмічена для агроценозів лісостепової зони. За біотопічною пристосованістю до умов проживання серед жуків в усіх досліджуваних агрофітоценозах переважають степові (від 52,3 до 69,7 % усієї кількості видів) і політопні (22,4-33,3%) елементи. Для цілісного агробіогеоценозу ці цифри є відповідно 61,7 % і 28,4 %. У трофічному відношенні переважають зоофаги, які склали 43,2 % усієї кількості видів жуків. Їм поступалися фітофаги (32,0 %) і сапрофаги (24,8 %).(2)

Загальне зменшення пестицидних навантажень, що відбулося в Україні в останнє десятиліття, позитивно позначилося на відновленні екологічного потенціалу біогеоценозів, про що свідчить збільшення числа видів і динамічної щільності твердокрилих, що мешкають у досліджуваних біогеоценозах.

Авторами проведено аналіз біорізноманіття твердокрилих лісостепу Центральної України та збір польового матеріалу по видовому біорізноманіттю твердокрилих в ґрунті біоценозів та в ґрунті агроценозів околиць м. Кіровограда з аналізом рівня взаємодії представників родини з компонентами ґрунту, та оцінку сільськогосподарського значення родин.

Результати відображені в табл.1.

Таблиця 1

Родини твердокрилих	Кількість видів (за літератур- ними даними)	Екологічні групи за типом жив- лення імаго (переважні)	Виявлено видів авторами статті в 2008 – 2010 роках		Рівень взаємодії представникі в родини з компонентам и ґрунту	Переважає сільсько- господарське значення родини
			в ґрунті біоценозів околиць м. Кіровограда (всього)	в ґрунті агроценозів околиць м. Кіровограда		
туруни (Carabidae)	245	Зоофаги	32	16	Майже весь або весь життєвий цикл	Біозахист рослин
довгоносики (Curculionidae)	89	Фітофаги	5	4	Зимівля	Потенційні шкідники с/г культур
стафілініди (Staphylinidae)	83	Зоофаги	8	5	Майже весь або весь життєвий цикл	Біозахист рослин
листоїди (Chrysomelidae)	65	Фітофаги	12	4	Зимівля	Потенційні шкідники с/г культур
пластинчатовусі (Scarabaeidae)	55	Фітофаги, копрофаги (сапрофаги)	23	12	Зимівля, репродукція	Потенційні шкідники с/г культур, ґрун- тоутворення
карапузики (Histeridae)	26	Зоофаги	3	2	Майже весь або весь життєвий цикл	Біозахист рослин, ґрунтоутворення
вусачі (Cerambycidae)	24	Фітофаги	2	-	Зимівля	Потенційні шкідники лісу і саду
корівки (Coccinellidae)	23	Зоофаги	5	3	Зимівля	Біозахист рослин
чорниші (Tenebrionidae)	18	Фітофаги (сапрофаги)	2	1	Майже весь або весь життєвий цикл	Нейтральні стосунки
навивники (Meloidae)	17	Фітофаги	4	2	Зимівля	Нейтральні стосунки
мертвоїди (Silphidae)	16	Некрофаги (сапрофаги)	3	1	Зимівля, репродукція	ґрунтоутворення

горбатки (Mordellidae)	9	Фітофаги	2	1	Зимівля	Запилення квітів
м'якотілки (Cantharidae)	8	Зоофаги	2	1	Зимівля, репродукція	Біозахист рослин
Усього видів	678	-	103	52	-	-

Крім них, в ґрунтах регіону відмічені родини: чорниші (Tenebrionidae) – 18, ковалики (Elateridae) – 16, потайники (Lathridiidae) – 14, бистряки (Anthicidae), шкіроїди (Dermestidae) – 8, малашки (Melyridae) – 7, зернівки (Bruchidae), пилюльщики (Byrrhidae) і блищанки (Nitidulidae) – по 5 видів. Решта родин жуків представлено 1-4 видами. Представники згаданих родин авторами не виявлені.

Висновки:

1. Тенденцію відновлення видового різноманіття твердокрилих в агроценозах лісостепу Центральної України можна вважати позитивним явищем, незважаючи на трактовку причин, що призвели до цього. В ґрунтах околиць м. Кіровограда виявлено 103 види твердокрилих, що становить близько 15,2% біорізноманіття жуків лісостепу Центральної України із досліджених родин. Основним джерелом потенційного відновлення колеоптерофауни агроценозів є лісонасадження та полезахисні лісосмуги, в яких видове різноманіття твердокрилих значно вище, ніж в орних ґрунтах (де воно сягає близько 50,5% від загального).

2. Для обмеження чисельності й шкідливості комах-фітофагів необхідно максимально використовувати достатньо ефективні агротехнічні методи, створювати і використовувати стійкі до шкідливих видів фітофагів сорти культурних рослин, збільшити обсяги застосування біологічного й інших безпечних для довкілля методів захисту. Особливу увагу слід приділити збереженню біологічного різноманіття і чисельності представників родин туруни (Carabidae), стафілініди (Staphylinidae) та карапузики (Histeridae). При вирощуванні продовольчих культур основними критеріями повинні стати висока екологічна чистота одержуваної продукції, охорона довкілля.

Список літератури

1. Сумароков А.М. Изменение структуры фауны жесткокрылых (Coleoptera) пшеничных полей Степи Украины при снижении уровня применения инсектицидов // Вісн. Дніпропетр. ун-ту. Біологія. Екологія. – 2005. – Вип. 9, т. 1. – С.153-156.
2. Сумароков А.М. Видовое разнообразие фауны твердокрылых биоценозов степной Украины // Труды Русского Энтомологического общества Т.74 - СПб., 2008.- С. 95-100
3. Литвинов Б.М. Сільськогосподарська ентомологія // К. Вища освіта, 2005.- 511 с.

Одержано 12.05.10